

Språken, skolan, samhället: Ett temanummer om de moderna språken och deras marknad i Sverige

Bo G. Ekelund¹

Det här temanumret av *Praktiske grunde* handlar om de moderna språken i (och utanför) det svenska utbildningssystemet. Språket var ett fenomen som Pierre Bourdieu ägnade stort intresse och det finns god anledning att pröva den bourdieuska sociologins teoretiska ramar i studiet av ett nytt skede i förhållandet mellan nationella språk och en "globaliserad" marknad. Forskningsprojektet "Språken, skolan, samhället" undersöker de moderna språken i svensk skola och samhälle från en utbildnings-sociologisk utgångspunkt.

Om vi börjar med grunderna: alla sociala aktörer förfogar över ett språkligt kapital, men detta kapital måste alltid förstås i relation till den marknad – eller de marknader – där det värdesätts. I hög grad är detta ett förkroppsligat kapital, dvs en i kroppen nedlagd förmåga att producera språk för olika marknader, i tal och skrift. Men det är också i viss utsträckning ett institutionellt kapital som utgörs av diplom och betyg från utbildningsväsendet, vilka visar att man har genomgått utbildning i ett eller flera språk. Det diplomerade språkliga kapitalet blir mer betydelsefullt just när det rör sig om investeringar i och förvaltande av främmande språk, men den praktiskt inkorporerade kompetensen kan ändå falla avgörandet när det gäller språkkapitalets värde. British Petroleums VD Carl-Henrik Svanberg, till exempel, kan nog visa upp ett engelska-betyg från Hagagymnasiet i Norrköping, men just engelskan som en del av hans språkliga kapital torde ha förvärvats i den praktiska verksamheten i företag med

¹ Korrespondens: bo.ekelund@english.su.se. Forskningen som ligger bakom artiklarna i detta temanummer har finansierats av Vetenskapsrådet, och å samtliga författarnas vägnar uttrycker jag här vår tacksamhet. Vi vill också tacka Mikael Palme och Dag Blanck för goda råd under författandet.

engelska som concernspråk – Assa Abloy och Ericsson.² På de språkliga marknader där denna engelska användes var den uppenbarligen helt gångbar, och management-fraser som "What brought us here won't keep us here" kunde slipas innan de användes utåt, på en större marknad.³ Det var först i mötet med den sortens marknad som överskrider koncernernas och de större aktieägarnas transnationella men socialt kringgärdade värld som detta specifika språkkapital visade sig ha ett begränsat värde. Svanbergs ökända uttalande om BP:s medkänsla för småfolket som drabbades av oljeutsläppen i Mexikanska golfen – "We care about the small people" – är nu det mest välkända minnesmärket över svenska talares användning av "global English". Att en talesman från BP fick förklara att det rörde sig om "a slip in translation" pekar på den språkliga överflyttningens risker.⁴

Den sorts marknad på vilken Svanbergs "hyggligt bra" engelska värderades så lågt är knappast vad främmandespråkundervisningen normalt förbereder talare för, men det är uppenbart att den globaliserade marknadens aktörer åtminstone emellanåt rör sig på domäner med höga krav på språkliga prestationer.⁵ Internationaliseringsdiskursen i medierna samt på politikens och utbildningens fält verkar ofta präglas av visioner om sådana språksituationer, och även om de givetvis är långt ifrån representativa för den globala kapitalismens språkmarknader styr de utbildningsindustrins marknadsföring. Svanberg tog sin civilingenjörsexamen vid Tekniska Högskolan vid Linköpings universitet, vilket framhålls i högskolans informationsbroschyr.⁶ De studenter som följer i hans fotspår på 2000-talet kan välja civilingenjörsprogram med internationell inriktning med fokus på ett modernt språk, och med en del av utbildningen förlagd till utländska partneruniversitet. Liknande upplägg finns vid KTH och BTH. Detta är ett exempel på hur förvärvandet av nya typer av språkkapital införlivas i en utbildningsapparat som står som en förmedlande länk mellan en nationell språklig marknad och dels en mångfald utländska språkmarknader, dels en framväxande, mer enhetlig global marknad.

In på dessa marknader träder individer med sitt förkroppsligade språkliga kapital och det är i mycket just deras språkliga kapital som gör detta inträde möjligt. Det är stora skillnader mellan olika individers kapital och inte minst på hur det har förvärvats. När det gäller överföringen av språkligt kapital är de två huvudfaktorerna, som Bourdieu slår fast, familjen och utbildningssystemet, och därför är också "språksociologin, liksom kultursociologin, logiskt oskiljbar från utbildningssociologin".⁷ Det finns ett otal språkliga marknader, varav många ligger långt från den formella skol-

² Om engelska som concernspråk, se Catrin Johansson, "No problems utom nyanserna" i *Språkvård* 2006:1, samt Olle Josephson och Kristina Jämtelid, *Engelska som concernspråk, svenska som fikaspråk, arabiska som modersmål?* (Stockholm: Norstedts, 2004).

³ Birgitta Forsberg, "Frälsaren som kom ner på jorden". *Affärsvärlden* (9 nov 2007): www.affarsvarlden.se.

⁴ Calmes, Jackie and Helene Cooper. "BP Chief to Express Contrition in Remarks to Panel" *New York Times* (17 juni 2010): www.nytimes.com.

⁵ "Svanberg: Jag är hyggligt bra på engelska". *Expressen* (24 jan 2011): www.expressen.se.

⁶ *Civilingenjör i teknisk fysik och elektroteknik. Tekniska högskolan vid Linköpings universitet 09/10*. (www.lith.liu.se/civing/y/Y-katalog2009.pdf), 23.

⁷ Pierre Bourdieu, *Language and Symbolic Power*, (Harvard UP, Cambridge, 1991), 62. [Min övers.]

ningens domäner, men få av dem är helt orörda av skolan. Därför måste frågor om hur ett språkområde påverkas av nya transnationella och internationella konjunkturen ställas bland annat utifrån utbildningssociologins perspektiv. Samtidigt måste man ha klart för sig att språkens marknader också sträcker sig bortom utbildningssystemet, som exemplet Svanberg tydligt visar.

Idéerna om språkprodukter som får sitt bestämda värde på specifika språkmarknader utvecklas i Bourdieus skrifter om språket som till stor del finns samlade i volymen *Ce que parler veut dire*.⁸ I dessa grunder för en språksociologi är resonemangen i stor utsträckning bestämda av den nationella ramen och av det symboliska våld som utövas i det nationella språkets namn och i den homogeniseringsprocess som staten driver på inom nationens gränser. I centrum står spänningen mellan den statligt understödda norm som utgörs av den dominerande klassens sociolekt och de icke-legitima varianter som bestäms av en social geografi som dialektala eller ovärdade. Men vad händer med det nationella språkets legitimitet på det globala planet? Modellens relation mellan en nationellt dominerande klass och de dominerade klasserna blir också i grunden omskakad. Det språkbruk som den nationellt dominerande klassen har härskat med i ett land som Sverige är inte gångbart utanför landets gränser, eller åtminstone inte utanför den "skandinaviska språkgemenskapen." Det är inte bara den ekonomiska eliten, personifierad av Carl-Henric Svanberg, utan även den kulturella toppen som kan instämma med dåvarande ständige sekreteraren vid Svenska akademien Horace Engdahls uttalande: "Jag är dummare på engelska."⁹ Men att kunna prestera relativt sett mindre av snille och smak på engelska än på sitt modersmål innebär ändå att man har tillgång till de enorma språkmarknader där engelskan gäller som lingua franca. Polyglotten Engdahls uttalande utgör en brandfackla i en uppblossande språkstrid inom den svenska universitetsvärlden men är också ett vackert exempel på det Bourdieu kallade en *stratégie de condescendance*. Kompetens i främmande språk ger kraft åt dominanspositioner på den egna språkmarknaden, och det är från en sådan position man bäst kan fördöma de främmande språkens hot mot svenskan.¹⁰ Försvaret av svenskan och den nya språklagen 2009 är tecken på att förändringar skett i styrkeförhållanden mellan olika språk inom och utom nationens gränser.¹¹ En sak står klar: på de perifera och semi-perifera nationella arenorna är det inte enbart behärskaandet av ett normerande nationellt språk som ger symboliska vinster: ofta krävs ett brokigare språkligt kapital.¹² Den dominerande klassen har givetvis ett för-

⁸ I delvis annan och utökad form i översättningsvolymen *Language and Symbolic Power*.

⁹ Horace Engdahl intervjuad av Curt Isaksson, "Ständig sekreterare tror på civil ohörsamhet", *Universitetsläraren* nr 10/11 (2006).

¹⁰ Se också inlägget om tidigareläggning av engelskastierna i svenska skolan, undertecknat av Horace Engdahl, nuvarande ständige sekreteraren Peter Englund och tre andra: http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/overtro-pa-engelskans-betydelse_3823653.svd.

¹¹ Se till exempel Nätverket Språkförsvarets aktiviteter för att främja svenskan och mindre språk mot vad de ser som engelskans överdrivna utbredning: <http://www.sprakforsvaret.se/sf/>.

¹² Det är symptomatiskt att den nya språklagen som fick laga kraft i juni 2009 har det uttalade syftet att "ange svenskans och andra språks ställning och användning i det svenska samhället" medan de främmande språken i den mån de inte är modersmål inte anges någon ställning alls. I förslaget till proposition kan man läsa: "Alla ska ha rätt till språk: att utveckla och tillägna sig svenska språket, att utveckla

språng när det gäller att genom resor såväl som utbildningssystemet tillgodogöra sig de globalt och regionalt dominerande språken, men här finns åtminstone en teoretisk möjlighet att skolan kan ge tillgång till mer än vad familjen kan erbjuda. För att tillägna sig de symboliska vinster som ett "near-native" språkbruk tillåter krävs givetvis mer än vad utbildningssystemet tillhandahåller inom landets gränser. I den globala ekonomins rum av möjligheter blir tillgången till praktisk språkinläring av största betydelse för invånarna i ett perifert språkområde. Det är sålunda en högst intressant relation som uppstår mellan nationella utbildningsmarknader och en transnationell språkmarknad. I förhållande till detta spänningsfält kan en mångfald olika strategier omfattas av elever och studenter.

Projektet "Språken, skolan, samhället" inom forskningsgruppen SEC vid Uppsala Universitet tar ett grepp om språkutbildningens och språktillägningens marknader i Sverige med fokus på globaliseringsdiskursens tid men också med en historisk överblick. I centrum står det språkliga kapitalets produktion och cirkulation både inom den formella skolningen och på andra marknader. En utgångspunkt för vår forskning är den synbara "kris i språkfrågan" som satte avtryck i såväl debatt som officiell statistik kring millenieskiftet och framåt, och som måste förstås just mot bakgrunden av ett slags globaliseringsideologi. Under denna tid har det varit tätt mellan larmen om utbildningen i moderna språk i Sverige.¹³ Eleverna och studenterna vände språken ryggen. Kunskapsnivåerna sjönk och rekryteringen till språklärarytbildningen var svag. Situationen verkar paradoxal mot bakgrund av internationaliseringen av utbildningsväsende och yrkesliv. Den verkar också paradoxal mot bakgrund av den sedan länge etablerade konsensus som råder beträffande värdet av kunskaper i moderna språk. Företrädare för ekonomiska, kulturella, politiska och utbildningsmässiga intressen har inga problem i att enas kring synen på språkens betydelse för välfärdsstatens och exportlandet Sveriges dynamiska utveckling.¹⁴ Stöd ges dessutom på överstatlig nivå där EU länge engagerat sig för en förstärkning av språkinläringen inom unionen.¹⁵

Så, vad beror språkens kräftgång på? Trots pedagogiska reformer och högskoleväsendets expansion verkar språken stå som förlorare vid 2000-talets början.¹⁶ Enligt en förklaringsmodell, som ofta åberopats för förhållandena efter 1990, beror nedgången

och bruka det egna modersmålet och nationella minoritetsspråket och att få möjlighet att lära sig främmande språk." (min kursivering). Men detta senare mål kom inte med i lagen.

¹³ Se redogörelsen i Bertilsson och Börjesson, detta tidskriftsnummer.

¹⁴ Denna förening av intressen förekommer i debattskriften *Har språken en framtid i den svenska skolan?* (Stockholm: LMS, 1986) samt i Christina Nyhed (red.), *Likt Ariadnes tråd. Om språkutbildning och samhällets förändringar*, (Stockholm: Folkuniversitetet, 1991). Se också *Språken i skolan och samhällets krav. Rapport från Rättvikssymposiet mars 1970*, (Stockholm: Skolöverstyrelsen, 1970), samt *Språkkunskaper ger export. En rapport från Företagarna*. (<http://www.foretagarna.se/>).

¹⁵ Se bl.a. *Många språk, en familj. Språken i Europeiska unionen*, (Luxemburg: Byrån för Europeiska gemenskapernas officiella publikationer, 2004) och *Främja språkinläring och språklig mångfald. En handlingsplan 2004-2006* (Luxemburg: Byrån för Europeiska gemenskapernas officiella publikationer, 2004).

¹⁶ Beträffande pedagogiska reformer se Inger Enkvist, *Trängd mellan politik och pedagogik. Svensk språkutbildning efter 1990* (Gidlunds, Hedemora, 2005), 65-70 och Jean-François Battail, *Svensk språkutbildning inför 1990-talet. Ett försök till utvärdering av projektet "Förnyelse av högskolans utbildning i moderna språk"* (Stockholm: UHÄ, 1990).

för språkstudier inom det statliga utbildningssystemet på fel inom systemet. Språkobligationer har plockats bort, elever och studenter har lockats att välja bort språk av betygsstrategiska skäl och ekonomiska styrmedel har gjort livet svårt för språkinstitutionerna.¹⁷ Några av de förändringar som bedömarna har krävt fick gensvar i den gymnasieutredning som presenterades i mars 2008, vilken bland annat föreslog att språken ska tilldelas särskilt meritvärde vid ansökningar till högre utbildning.¹⁸

Förklaringsmodellen har många poänger, men uppvisar också brister. Utnyttjande av undervisning i moderna språk bestäms inte endast av regler för obligatorier och meritering. Påfallande är till exempel den generella avsaknaden av förklaringar till den kvinnliga dominansen inom språkutbildningen.¹⁹ Betydligt fler kvinnor än män läser språk, trots att männen dominerar internationella karriärer, där språkkunskaper är helt nödvändiga.²⁰ En annan obesvarad fråga rör elevernas och studenternas värdering av språkstudier i förhållande till andra ämnen och till utsikter om framtida karriärer samt vilken effekt denna får för utbildningssystemet. Den systeminterna förklaringen glömmer också bort att språk kan förvärfvas på andra sätt än inom skolsystemet, och dessa alternativa tilläggnandeformer konkurrerar med skolans språkutbildning.

Vår viktigaste utgångspunkt inom projektet är att språkstudier måste sättas i relation till språkens konjunkter på de nationella och internationella språkmarknader där språk som kapital får sitt värde. Därmed kan tilläggnandet av språk inte begränsas till förhållanden inom utbildningsväsendet, och dessa förhållanden måste förstås i relation till händelser utanför skolan och till de andra platser i det sociala rummet där kunskaper och kompetens i främmande språk förvärfvas och produceras. Men även med ett sådant korrektiv kvarstår faktum att individers tillägnande av främmande språk i det moderna svenska samhället huvudsakligen sker inom skolans ramar.

Som Emil Bertilsson och Mikael Börjesson visar i "Språkens numerärer" erbjuder utbildningssystemet i Sverige olika möjligheter att förvärva ett språkkapital bortom den givna idiolekten. Med en allt större samhällelig emfas på individens valfrihet är det inte förvånande att språkutbildningens marknad har blivit alltmer öppen för sådana val. Dessa val sker dock inom av systemet begränsade ramar, men kan ändå ha oförutsedda och problematiska effekter. I den hegemoniska engelskans värld har staten valt det första främmande språket åt oss sedan 1946. Det överensstämmer med det "rationella" val vars grundregel Abram de Swaan formulerar på detta vis: "om ansträngningarna inte skiljer sig åt kommer man välja att lära sig det språk man förväntar sig ska ge mer nytta än andra språk" och engelskans ställning i den offentliga

¹⁷ Inger Enkvist, *op cit.* Samma typ av förklaringar återkommer i debatten i *LMS – Lingua, tidskriften för gymnasielärare i moderna språk*, här studerad åren 2000-2008.

¹⁸ SOU 2008:27, *Framtidsvägen – en reformerad gymnasieskola*. Se Krih och Lidegran i detta tidskriftsnummer för en analys av hur dessa nya bestämmelser påverkar elevers strategier.

¹⁹ SOU 2008:27 kommenterar visserligen den sneda könsfördelningen på gymnasiet och hävdar att gymnasiet endast är en spegel av samhället i övrigt. Ett jämställt gymnasium förutsätter därmed en könsneutral arbetsmarknad (pp. 47 och 607-608). Kommentarererna gäller inte språken utan gymnasiet som helhet.

²⁰ Se artiklar av Bertilsson och Börjesson samt Lidegran och Krih i detta nummer.

utbildningen överensstämmer med elevernas vardagsverklighet.²¹ Efter det "hypercentrala" språket engelska finner vi intressanta mönster i valen bland de Swaans "supercentrala språk": dels kan man notera att av de Swaans dussin supercentrala språk ger den svenska grund- och gymnasieskolan reell tillgång till tre förutom engelskan: franska, tyska och spanska. Här är spanskans uppgång och tyskans samtidiga nedgång den tydligaste förändringen under senare tid. Inte minst karaktäriseras förhållandet mellan de olika supercentrala språken i det svenska utbildningssystemet av deras plats i skalan mellan grundskola och högre utbildning, liksom i hierarkin mellan kommunikativ vardagsfärdighet och studiet av språket som språk. Den kris för språken som en analys av de numerära konjunkturena låter oss få en ny förståelse av är inte minst en fråga om polariteten mellan "turistspråket" och den lingvistiska eller inomkulturella djupförståelsen. På de högre nivåerna uttrycks krisen bland annat som rädslan för att språkstudier skall underordnas andra syften och bli en ren färdighetsundervisning. Långt från Antonio de Nebrijas drömmar om grammatiken som andra discipliners kung pekar vissa tendenser snarare mot attitydundersökningarnas språkdrömmar om att kunna beställa mat och öl under semestern.

Politiska reformer som siktar mot att uppamma mer avancerade språkkunskaper ändrar det rum av möjligheter som eleverna hela tiden orienterar sig mot, och varje sådan ändring aktualiserar frågor om strategier, habitus och symboliska tillgångar. I "Avancerade språkstudier som konkurrensfördel. Fallet engelska i gymnasieskolan" undersöker Josefine Krih och Ida Lidegran vad som hände när studier på en avancerad kurs i engelska i gymnasieskolan belönades med fördelar i de nya antagningsregler som tillämpades för första gången hösten 2010. Systemets interna belöningar har en tydlig effekt, men denna översätts av eleverna i andra termer där språkets värde för personliga livsstilsval står högt i kurs. Dessa motivationer siktar mot en marknad hinsides skolan, medan meritpoängskalkylerna lämnas jämförelsevis out-sagda. Elevers strategier måste förstås i förhållande till dessa mycket olika marknader: dels det tänkta avyttringsstället för de språk som lärs in i skolan, som ligger långt bort i både tid och rum, dels skolans egen marknad som har en omedelbar närhet och ger belöningar inom en överskådlig framtid.²²

De språkval eleverna gör inom skolsystemet är viktiga, men de berättar långt ifrån hela historien. Det har alltid funnits alternativa källor att ösa ur, och skillnaden mellan praktisk och skolastisk främmandespråksinlärning ger upphov till olika strategier för olika grupper. I de två avslutande artiklarna undersöks hur olika aktörer i olika perioder har utnyttjat den marknad som finns utanför skolsystemet för att saluföra sina språkprodukter; från detta producentperspektiv kan man också dra en del slutsatser om konsumenterna på dessa extramurala utbildningsdomäner. I "Mästaren och marknaden" visar Peter Bernhardsson hur 1800-talets privata språklärare marknadsför

²¹ Abram de Swaan, *Words of the World: The Global Language System* (Cambridge: Polity, 2001), 27.

²² Se Andreas Lund & Co AB, *Attitydundersökning om språkstudier i grundskola och gymnasieskola - resultat av en kvalitativ undersökning* (Stockholm: Skolverket, 2003), där elevernas attityder visar en tydlig uppdelning gentemot dessa två horisonter: de "mindre studiemotiverade" tänker på själva undervisningen, de mer motiverade på framtida yrken.

sig efter olika behov och grupper. Inte minst är anknytningen till handeln intressant om man jämför med dagens marknad för till exempel "English for special purposes", där "English for Business Purposes" alltmer trängt undan alla andra "särskilda ändamål."²³ Mot engelskans och framförallt tyskans ekonomiska anknytning stod på 1800-talet franskans koppling till kultur och kvinnliga elevgrupper, en strukturell kontrast som fortfarande har relevans för det svenska språktillägningens utökade marknad.²⁴

Att läsa språk för "särskilda ändamål" ter sig som en del av en utveckling där språkfärdigheter instrumentaliserats och underordnas nyttoaspekter knutna till olika professionella aktiviteter. Enligt den undersökning av attityder i grund- och gymnasieskolan som genomfördes 2003 finns yrkesperspektivet med i elevernas tankar kring språkstudierna, men då framförallt bland de "studiemotiverade" eleverna.²⁵ Vad den stora majoriteten elever förknippar med användningen av språket är semester och resor. I Ola Winbergs artikel om språkresornas entreprenörer ser vi hur språkutbildning har tagit nya former i massresandets tidevarv. Med analysen av språkentreprenörernas marknadsbild i bakfickan framstår till exempel spanskans frammarsch inom utbildningssystemet som en begriplig del av en större omritning av språkmarknadens karta under efterkrigstiden. En viktig förändring är förskjutningen som sker från produktion av språk för bestämda syften (yrkesmässiga, akademiska) till konsumtion av språk som en del av en marknad av upplevelser. Samtidigt måste språkresan ses som en sentida imitation av eliternas traditionella sätt att inhämta språk bortom katederplugandet, fast det sociala sammanhang som ger språkförvärvet sitt distinktiva värde är nu, i massturismens tid, ett helt annat.

Som Bourdieu påpekar står motorn bakom språkliga förändringar inte att finna i enstaka fenomen utan utgörs av språkets fält i dess helhet, och fortsatt forskning måste konsekvent ställa språktillägningens olika former och dess positioner i relation till varandra. Vi kan preliminärt, och utifrån teoretiska antaganden lika mycket som vår forskning hittills, se hur några sådana positioner avtecknar sig: inom språktillägningens och språkutbildningens marknad finns en autonom pol där det språkliga i sig ges ett egenvärde; denna står mot en heteronom pol där språket får sitt värde medelbart, genom sin koppling till karriärgångar eller att det ger tillgång till distinktiva upplevelser. Den autonoma polens marknader är begränsade till den högre utbildningens avancerade nivåer i främmande språk och lingvistik samt delar av kulturella produktionsfält (översättare, introduktörer) medan de heteronoma marknaderna är breda, med vinster av mycket olika slag, från affärstyskans ekonomiska nytta i exportföretagen till de belöningar i form av symboliskt och socialt kapital som ges till

²³ Se en utmärkt illustration på sajten <http://www.executiveenglish.se/> med dess fokus på "skräddarsydda" utbildningar, och se Tony Dudley-Evans och Maggie Jo St Johns *Developments in English for Special Purposes* för en diskussion om affärsengelskans allt större dominans sedan 1980-talet, "the current growth area" på denna marknad (Cambridge: Cambridge UP, 1998), sid 73.

²⁴ Se Mikael Börjesson, *Transnationella utbildningsstrategier vid svenska lärosäten och bland svenska studenter i Paris och New York*, (Uppsala: Department of Education, 2005), 211-213, 221-231.

²⁵ Andreas Lund & Co AB, *Attitydundersökning om språkstudier i grundskola och gymnasieskola - resultat av en kvalitativ undersökning* (Stockholm: Skolverket, 2003).

kosmopoliten med erfarenheter bortom den vanliga turismens kulturella och språkliga gränser.

Den nya svenska språklagens formulering om att det "allmänna ansvarar för att den enskilde ges tillgång till språk" i form av svenska, minoritetsspråk och/eller annat modersmål är sålunda ett försök till reglering av en marknad där dessa språkliga tillgångar annars riskerar att sjunka i värde. Att "främmande språk" inte kom med i lagen, men väl i den propositionstext som föregick den, innebär att en annan marknadssyn gör sig gällande när det gäller tillgången till dessa språk. I viss utsträckning är det eleverna själva som genom sina val ska bestämma tillgången till övriga moderna språk. Utbildningssystemets tröghet utgör givetvis ett slags filter för valfriheten inom det rum av möjligheter som världens språk erbjuder, men som vi kan se i detta temanummer är språktillägningens heteronoma pol styrkt av associationer till pooler och stränder och går vinnande fram bland de elever som har minimal tillgång till medlen för att tillgodogöra sig främmande språk. I den andra änden av systemet finner man utan tvekan individer som utvecklar strategier baserade på en känsla för hur rummet av språkliga möjligheter faktiskt ser ut. När det gäller den mest begränsade språkproduktionen väntar man nog förgäves på att någon ansvarig ska ställa sig inför kamerorna och säga "We care for the small languages", men de så kallade småspråken vid den autonoma polen har inget utrymme i språklagens text och inte mycket mer i den högre utbildningens fält.²⁶

Det är alltså inom specifika sektorer på språkens marknad som vissa språk är i "kris" och dessa kristillstånd berör olika grupper på olika sätt. Den gamla spänningen mellan praktiska och skolastiska former av språkinlärning syns i olika gruppers strategier och attityder och skapar olika alternativa språkförvärvsvägar utanför utbildningssystemet. En segmenterad marknad innebär mycket olika ingångar med högst skiftande möjligheter för individer och grupper som har olika tillgång till medlen för att förvärva, vidmakthålla och utveckla sitt språkkapital. Artiklarna i detta temanummer ger några bilder från detta språkliga landskap som var och en måste korsa vare sig destinationen är styrelser för transnationella korporationer, Svenska akademien, eller Gran Canaria.²⁷ Vägarna är tallösa.

Bo G. Ekelund, universitetslektor i engelska, Stockholms universitet. Projektledare, "Språken, skolan, samhället". Verksam inom forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi (SEC).

²⁶ Se Per-Olof Eliasson, "Låg resurstilldelning drabbar småspråken". *Universitetsläraren*, 10/11 (2007).

²⁷ Vanligaste resmålet för svenska charterresenärer 2010 och 2011 enligt företaget Vings undersökning. Se "Turkiet och Egypten är heta som resmål" *Dagens Nyheter* 4 jan 2011 (<http://www.dn.se/resor/turkiet-och-egypten-heta-som-resmal>).

Referenser

- Battail, Jean-François. *Svensk språkutbildning inför 1990-talet. Ett försök till utvärdering av projektet "Förnyelse av högskolans utbildning i moderna språk"*. Stockholm: UHÄ, 1990.
- Bourdieu, Pierre. *Language and Symbolic Power*. Red. John B. Thompson. Cambridge: Harvard UP, 1991.
- Börjesson, Mikael. *Transnationella utbildningsstrategier vid svenska lärosäten och bland svenska studenter i Paris och New York*. Uppsala: Department of Education, 2005.
- Calmes, Jackie and Helene Cooper. "BP Chief to Express Contrition in Remarks to Panel". *New York Times* 16 juni 2010, A1. www.nytimes.com
- Civilingenjör i teknisk fysik och elektroteknik. *Tekniska högskolan vid Linköpings universitet 09/10*. [Informationsbroschyr utgiven av Linköping Tekniska högskola]. <http://www.lith.liu.se/civing/y/Y-katalog2009.pdf>
- Dudley-Evans, Tony och Maggie Jo St Johns. *Developments in English for Special Purposes: A Multi-Disciplinary Approach*. Cambridge: Cambridge UP, 1998.
- Eliasson, Per-Olof. "Låg resurstilldelning drabbar småspråken". *Universitetsläraren*, 10/11 (2007).
- Engdahl, Horace et al. "Övertro på engelskans betydelse". *Svenska Dagbladet* 20 nov 2009. http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/overtro-pa-engelskans-betydelse_3823653.svd
- Enkvist, Inger. *Trängd mellan politik och pedagogik. Svensk språkutbildning efter 1990*. Gidlunds, Hedemora, 2005.
- "Executive English". <http://www.executiveenglish.se/>
- Forsberg, Birgitta. "Frälsaren som kom ner på jorden". *Affärsvärlden* 9 nov 2007. <http://www.affarsvarlden.se/hem/nyheter/article280424.ece>.
- Främja språkinlärning och språklig mångfald. *En handlingsplan 2004-2006*. Luxemburg: Byrån för Europeiska gemenskapernas officiella publikationer, 2004.
- Företagarna. *Språkkunskaper ger export. En rapport från Företagarna*. September 2010. <http://www.foretagarna.se/>.
- Gymnasieutredningen. *Framtidsvägen – en reformerad gymnasieskola. Betänkande*. SOU 2008:27.
- Har språken en framtid i den svenska skolan?* Stockholm: LMS, 1986.
- Isaksson, Curt. "Ständig sekreterare tror på civil ohörsamhet". [Intervju med Horace Engdahl]. *Universitetsläraren* 10/11 (2006).
- Johansson, Catrin. "No problems utom nyanserna". *Språkvård* 1 (2006): 30-36.
- Josephson, Olle och Kristina Jämtelid. *Engelska som koncernspråk, svenska som fikaspråk, arabiska som modersmål?* Stockholm: Norstedts, 2004.
- LMS – *Lingua*, tidskriften för gymnasielärare i moderna språk.
- Lund & Co AB, Andreas. *Attitydundersökning om språkstudier i grundskola och gymnasieskola - resultat av en kvalitativ undersökning*. Stockholm: Skolverket, 2003.
- Många språk, en familj: språken i Europeiska unionen*. Luxemburg: Byrån för Europeiska gemenskapernas officiella publikationer, 2004.
- Nyhed, Christina, red. *Likt Ariadnes tråd. Om språkutbildning och samhällets förändringar*. Stockholm: Folkuniversitetet, 1991.
- Rättvikssymposiet. *Språken i skolan och samhällets krav. Rapport från Rättvikssymposiet mars 1970*. Stockholm: Skolöverstyrelsen, 1970.
- SCB, statistik över studenter i engelska, franska och tyska läsåren 1993/94-2005/2006. Språkförsvaret. <http://www.sprakforsvaret.se/sf/>.
- "Språk för alla – förslag till språklag". Regeringens proposition 2008/09:153. <http://www.regeringen.se/content/1/c6/12/22/88/a5b4f35d.pdf>
- "Svanberg: Jag är hyggligt bra på engelska". *Expressen* 24 jan 2011. <http://www.expressen.se/nyheter/1.2029771/svanberg-jag-ar-hyggligt-bra-pa-engelska>
- de Swaan, Abram. *Words of the World: The Global Language System*. Cambridge: Polity, 2001.
- "Turkiet och Egypten är heta som resmål". *Dagens Nyheter* 4 jan 2011. <http://www.dn.se/resor/turkiet-och-egypten-heta-som-resmal>.

